

Tretí Európsky prieskum podnikov o nových a vznikajúcich rizikách (ESENER 2019)

Ako európske pracoviská riadia bezpečnosť a ochranu
zdravia

Zhrnutie

Európska agentúra pre bezpečnosť a ochranu zdravia pri práci ani iná osoba, ktorá koná v mene agentúry, nenesie zodpovednosť za možné použitie informácií obsiahnutých v tejto publikácii.

© Európska agentúra pre bezpečnosť a ochranu zdravia pri práci, 2023

Reprodukcia je povolená len s uvedením zdroja.

Na akékoľvek použitie alebo reprodukciu fotografií alebo iného materiálu, ktorý nie je predmetom autorského práva EU-OSHA, je potrebné povolenie priamo od držiteľov práv.

Viac informácií o Európskej únii je k dispozícii na internete (<http://europa.eu>).

Úvod

V nadväznosti na dva predchádzajúce prieskumy (2009 a 2014) sa v rámci tretieho Európskeho prieskumu podnikov o nových a vznikajúcich rizikách (ESENER 2019) zozbierali odpovede od 45 420 podnikov vo všetkých veľkostných kategóriách a odvetviach činností v 33 krajinách, ktoré zahŕňajú EÚ-27, ako aj Island, Severné Macedónsko, Nórsko, Srbsko, Švajčiarsko a Spojené kráľovstvo.

ESENER sa etabloval ako popredný monitorovací nástroj riadenia bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci (BOZP) v Európe. Je zdrojom informácií pre tvorcov európskych a národných politik, keď je potrebné získať kľúčové dôkazy pre tvorbu politiky alebo prístup k ďalšiemu výskumu¹.

Tieto výsledky sa uverejňujú v čase, keď je nevyhnutné posilniť prístup k riadeniu BOZP. Pandémia COVID-19 rýchlo zmenila pracovné prostredie a vyžiadala si prehodnotenie rizík, ktorým pracovníci čelia, a prijatie opatrení prispôsobených novým okolnostiam.

Hoci výsledky nemožno interpretovať ako jasný ukazovateľ rozsahu dodržiavania právnych predpisov, ESENER 2019 poskytuje prehľad o krokoch a opatreniach prijatých na zabezpečenie bezpečného pracovného prostredia v prevádzkach. Odpovede z prieskumu možno posudzovať v kontexte smernice Rady 89/391/EHS z 12. júna 1989 o zavádzaní opatrení na podporu zlepšenia bezpečnosti a ochrany zdravia pracovníkov pri práci (nazývanej aj európska rámcová smernica o bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci²) a podporných právnych predpisov, ktorých cieľom je podporiť zavádzanie opatrení na zlepšenie BOZP – pričom sa uznáva, že pravidlá BOZP sa v jednotlivých krajinách, odvetviach a kategóriách pracovníkov líšia. V súlade s tým je cieľom výsledkov ESENER prispieť k prístupu Vision Zero, nulovým úmrtiam súvisiacim s prácou v EÚ³, poskytovaním údajov, ktoré pomáhajú zvyšovať povedomie o rizikách a v konečnom dôsledku podporujú presadzovanie existujúcich pravidiel a usmernení.

Prístup a rozsah prieskumu ESENER 2019 sa zväčša zhoduje s prístupom a rozsahom prieskumu ESENER 2014, čo poskytuje možnosť merať priebežné trendy. Výsledky preto pomáhajú poukázať na akékoľvek meniace sa vzorce v priebehu času v kľúčových oblastiach, ako je informovanosť o zdravotných a bezpečnostných rizikách, riadenie BOZP vrátane psychosociálnych rizík, faktory a prekážky BOZP a zapojenie zamestnancov. ESENER 2019 však ide ďalej a zahŕňa niektoré nové témy relevantné pre riadenie BOZP: patrí medzi ne digitalizácia, vnímanie kvality externých preventívnych služieb a hodnotenie úrazov alebo práceneschopnosti.

Prehľadová správa ESENER 2019 sa zameriava na doplnenie dôkazov z ESENER o ďalšie primárne a sekundárne zdroje údajov. Obsahuje kapitoly, v ktorých sa skúma úloha právnych predpisov pri rozvoji riadenia BOZP (ako hnacia sila aj ako potenciálna prekážka) a vplyv účasti zamestnancov na riadení BOZP. Na tento účel sa vykonal prehľad literatúry a prieskum právneho mapovania s cieľom zhromaždiť informácie o kľúčových právnych a politických prvkoch zavedených na vnútroštátnej úrovni. Okrem toho sa uskutočnilo 11 rozhovorov s koordinačnými strediskami agentúry EU-OSHA⁴, ktoré pomohli interpretovať výsledky a objasniť úlohu právnych predpisov ako hnacej sily a prekážky dodržiavania predpisov.

Okrem toho sa prehľadová správa ESENER 2019 riadi prístupom, ktorý bol použitý v predchádzajúcich analýzách údajov prieskumu ESENER pri porovnávaní výsledkov podľa krajiny, sektora a veľkosti podniku. Okrem toho sa vykonali regresné analýzy s cieľom preskúmať faktory, ktoré predpovedajú prijatie opatrení na riadenie BOZP, a to posúdením sily vzťahov medzi rôznymi premennými ESENER. Výsledky podľa očakávania potvrdzujú, že ak sa zavedú správne prístupy k riadeniu BOZP, je

---

¹ Strategický rámec EÚ v oblasti bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci (na roky 2021 – 2027): <https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/12673-Health-&-Safety-at-Work-EU-Strategic-Framework-2021-2027-en>

² Rámcová smernica o bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci (smernica 89/391/EHS): <https://osha.europa.eu/da/legislation/directives/the-osh-framework-directive/1>

³ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021DC0323&from=EN>

⁴ Národné koordinačné strediská: <https://osha.europa.eu/en/about-eu-osha/national-focal-points>

pravdepodobnejšie, že prevádzky prijímajú opatrenia na zabezpečenie bezpečnejšieho pracovného prostredia.

Kľúčové zistenia a politické usmernenia

Zo zistení prieskumu ESENER vyplýva rozdiel v zameraní na rôzne druhy rizík a v prijatých opatreniach, čo môže do veľkej miery súvisieť s veľkosťou prevádzky, odvetvím činnosti a krajinou.

Výsledky zdôrazňujú potrebu lepšej BOZP vzhľadom na technologické zmeny v hospodárstve, rastúci dôraz na význam psychosociálneho pracovného prostredia pri podpore celkovej pohody a produktivity a vzhľadom na pandémiu COVID-19, ktorá viedla k zmene pracovných postupov, z ktorých niektoré pravdepodobne pretrvávajú. Okrem toho sa riziká spojené s riadením BOZP pravdepodobne zintenzívnia napríklad v súvislosti s rozšírením dodávateľských reťazcov o menšie organizácie, ktoré majú porovnateľne viac neformálnych pracovných postupov a rozdelenie zodpovednosti, a so zavedením nových obchodných modelov.

Na tento účel je vhodné zamyslieť sa nad niektorými kľúčovými identifikovanými výzvami. V rámci prieskumu ESENER 2019 sa potvrdilo, že riziká potenciálne vedúce k poruchám podporno-pohybovej sústavy patria medzi najčastejšie identifikované. „Opakované pohyby rúk alebo paží“ a „dlhodobé sedenie“ uvádza približne 60 % prevádzok – a tento trend rastie. Napriek tomu sa paradoxne v rokoch 2014 až 2019 mierne znížilo využívanie opatrení na „zlepšenie pracovného života“ vrátane zavádzania „ergonomického zariadenia“.

Zo všestranných analýz vyplynulo, že identifikácia bezpečnostných, ergonomických a chemických rizík a využívanie služieb BOZP v podnikoch spolu súvisia. To naznačuje, že úroveň informovanosti o rizikách sa môže zvýšiť využívaním takýchto služieb. Identifikácia rizík sa zlepšuje aj vtedy, ak podniky vymenovali zástupcu pre bezpečnosť a ochranu zdravia pri práci.

Politické usmernenie

Nadálej je potrebné zvyšovať povedomie o bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci a o nových a vznikajúcich rizikách, najmä v mikropodnikoch a malých podnikoch. Veľkým spoločnostiam by **prospero**, keby si lepšie uvedomili riziká BOZP vo svojom dodávateľskom reťazci a ich vzťah k vlastnej povesti. Zvyšovanie povedomia o rizikách by malo byť spojené s poskytovaním podpory a príkladmi konkrétnych opatrení, ktoré môžu riziká zmierniť. Prepojenie informovanosti o rizikách a riadenia BOZP s príslušnými právnymi povinnosťami by mohlo pomôcť podporiť pozitívne reakcie. Informovanosť o rizikách sa môže zlepšiť, ak sa do činností riadenia BOZP zapoja zástupcovia zamestnancov a podporí sa zapojenie pracovníkov.

Kľúčovým rizikovým faktorom pre mnohé prevádzky zostávajú aj psychosociálne riziká, najmä „práca s problémovými zákazníkmi, pacientmi a žiakmi“. Zatiaľ čo respondenti v rámci prieskumu ESENER môžu považovať za najvýznamnejší problém „externé osoby“, prekvapivo menej často sa uvádzajú interné metódy práce, napríklad „dlhý alebo nepravidelný pracovný čas“ a „zlá komunikácia alebo spolupráca v rámci organizácie“.

Zdá sa, že podniky v EÚ-27 vo svojich systémoch riadenia BOZP neuprednostňujú riadenie psychosociálnych rizík. V rokoch 2014 až 2019 sa nezvýšil počet opatrení na riadenie psychosociálnych rizík na pracoviskách, ako je reorganizácia práce alebo zásahy v prípade nadmerne dlhého pracovného času. Viac pracovísk však uviedlo postupy na riešenie šikanovania alebo obťažovania, možné prípady vyhrážania, zneužívania a útokov zo strany externých osôb, ako aj akčné plány na prevenciu stresu súvisiaceho s prácou.

Z všestranných analýz vyplynulo, že zapojenie zamestnancov a právne povinnosti ako dôvod riadenia BOZP korelujú s vyšším počtom nahlásených psychosociálnych rizík, čo potvrdzuje, že tieto dva faktory sú kľúčové pri identifikácii rizík a riešení zmierňujúcich opatrení. Je potrebné poznamenať, že kontext krajiny je pri identifikácii psychosociálnych rizík rozhodujúci, čo poukazuje na význam vnútroštátnych právnych rámcov a kultúry.

Politické usmernenie

Prevádzkam by prospelo, keby sa viac zamerali na psychosociálne pracovné prostredie. Inšpektoráty práce môžu v prípade potreby zohrávať úlohu pri zabezpečovaní pokrytia psychosociálneho pracovného prostredia počas návštev v prevádzkach.

Odborné poradenstvo, podpora prijatia kľúčových opatrení a metódy zapojenia zamestnancov pravdepodobne zlepšia riadenie psychosociálnych rizík v prevádzkach.

Z výsledkov prieskumu ESENER 2019 vyplýva, že v rámcovej smernici 89/391/EHS sa zachovali základy riadenia BOZP. Podobne ako v prípade výsledkov predchádzajúcich víť, približne tri štvrtiny prevádzok v EÚ-27 vykonávajú hodnotenie rizík pravidelne. To znamená, že tento prístup je celkovo dobre zavedený a potenciálne poskytuje stabilný prístup pri zabezpečovaní bezpečnejšieho pracovného prostredia.

Zatiaľ čo väčšina veľkých organizácií vykonáva hodnotenie rizík pravidelne, v menších organizáciách, najmä v mikropodnikoch, je to menej pravdepodobné. Používanie menej formalizovaných postupov riadenia BOZP v menších organizáciách je bežné vo všetkých výsledkoch prieskumu ESENER, čo naznačuje, že v prevádzkach tejto veľkosti existujú alternatívne spôsoby (v niektorých prípadoch nedostatky) riadenia pracovného prostredia.

Od ukončenia prác v teréne v rámci prieskumu ESENER 2019 je nevyhnutne ďalšou obavou možná reakcia riadenia BOZP na nedávnu transformáciu pracovného prostredia v dôsledku pandémie COVID-19 vzhľadom na to, že štvrtina spoločností uviedla, že pravidelne nevykonáva hodnotenie rizík. Hlavným dôvodom, prečo sa nevykonáva hodnotenie rizík, bolo, že „riziká sú už známe“: najčastejšie to uvádzali podniky v odvetviach, ktoré čelia vážnym zdravotným a bezpečnostným rizikám, ako je hlbinná a povrchová ťažba a poľnohospodárstvo, rybolov a lesníctvo. Okrem toho mnohé hodnotenia rizík nepokrývajú úplne všetky relevantné pracovné priestory, ako sú domácnosti, ani všetky osoby ohrozené nebezpečenstvami v pracovnom prostredí.

Viacrozmerná analýza ukázala, že šanca na pravidelné hodnotenie rizík sa zvyšuje, ak je v podniku prítomný zástupca pre bezpečnosť a ochranu zdravia pri práci. Na zlepšenie pokrytia domácich pracovísk v pravidelných hodnoteniach rizík je tiež dôležité, aby sa zamestnanci podieľali na vykonávaní opatrení v oblasti BOZP – z toho vyplýva, že zamestnanci zohrávajú kľúčovú funkciu „zdola nahor“ pri zabezpečovaní úplnosti činností riadenia BOZP.

Politické usmernenie

V záujme zlepšenia kultúry bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci sa treba zamerať na prevádzky, ktoré nevykonávajú pravidelné hodnotenie rizík. Kľúčom k zmene správania je spochybnenie názoru, že „riziká sú už známe“.

Reakcia BOZP na COVID-19 by sa mala využiť na ďalšie zavádzanie praxe pravidelného hodnotenia rizík v organizáciách a na zabezpečenie toho, aby boli zahrnuté všetky príslušné miesta a ohrozené osoby.

Hlavným návrhom na zlepšenie riadenia BOZP (napríklad zahrnutie všetkých pracovísk do hodnotenia rizík) je rozšíriť zapojenie zamestnancov, napríklad prostredníctvom prítomnosti zástupcov pre bezpečnosť a ochranu zdravia pri práci alebo zapojením zamestnancov do navrhovania opatrení na základe hodnotenia rizík.

Metódy účasti zamestnancov v podnikoch pomáhajú nielen identifikovať riziká, ale aj podporovať prijímanie vhodných opatrení na ich zmiernenie.

Porovnaním zistení z predchádzajúcich víť z prieskumu ESENER 2019 vyplynulo, že v oblasti BOZP sa verejné inštitúcie angažujú menej. Svedčí o tom zníženie počtu vykonaných inšpekcií práce inšpektorátov v EÚ-27 a ústup od získavania poradenstva od inšpektorátov a oficiálnych inštitúcií BOZP. Dúfajme, že od pandémie COVID-19 prevádzky využili aktualizované usmernenia a ďalšiu podporu, ktorú ponúkajú inšpektoráty a iné verejné organizácie.

Politické usmernenie

Výsledky prieskumu ESENER 2019 sú dôležité pre politické diskusie o budúcom rozsahu inšpekčných režimov. Mnohé organizácie nevykonávajú hodnotenia rizík pravidelne, najmä organizácie s veľkým počtom zamestnancov, a odvetvia, ktoré možno považovať za odvetvia s „nízkymi bezpečnostnými“ rizikami, sa niekedy menej angažujú a zavádzajú menej opatrení. Výhody poskytovania poradenstva spolu s kontrolou dodržiavania predpisov pravdepodobne podporia identifikáciu rizík a posilnia kultúru bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci.

Čo sa týka úrovne angažovanosti v EÚ-27, je potešujúce, že sa mierne zvýšil podiel diskusií o BOZP na najvyššej úrovni riadenia na viac ako 60 % a že približne 70 % podnikov, v ktorých vedúci tímov alebo priami nadriadení pokračujú v odbornej príprave, sa zúčastňuje na odbornej príprave. Napriek tomu je znepokojujúce, že je v súčasnosti menšia pravdepodobnosť, že „osoby s najväčšími znalosťami o BOZP“ v prevádzkach, ktoré boli vybrané na rozhovor v rámci prieskumu ESENER, absolvujú odbornú prípravu a BOZP sa pravidelne prerokúva na tímových stretnutiach len približne v tretine podnikov.

Viacrozmerná analýza poukázala na význam záväzku v oblasti BOZP. Pravidelné diskusie o otázkach bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci na úrovni vrcholového manažmentu, ako aj odborná príprava v oblasti riadenia bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci vo svojich tímoch, ktoré absolvujú vedúci tímov a priami nadriadení, pozitívne súvisia s prijímaním ďalších postupov v oblasti BOZP, ako je pravidelné hodnotenie rizík a vymenovanie zástupcu pre bezpečnosť a ochranu zdravia pri práci.

Politické usmernenie

Je potrebné posilniť záväzok v oblasti BOZP, aby sa zlepšilo každodenné riadenie. Vrcholový manažment by sa mal zaoberať spôsobmi, ako môže rozvíjať dynamickejšiu kultúru bezpečnosti, napríklad prostredníctvom pravidelných tímových diskusií o BOZP. Existuje riziko, že osoba, ktorá vie o BOZP v podniku najviac, sa stane menej kvalifikovanou; podpora vzdelávania musí byť vo všeobecnosti oveľa lepšie zavedená.

Podľa očakávania sú digitálne technológie kľúčovým prvkom pracovísk v EÚ-27, pričom 86 % spoločností potvrdilo používanie osobných počítačov na stálych pracoviskách a 77 % prenosných počítačov. Je potrebné zdôrazniť, že sa používajú aj ďalšie technológie s potenciálnymi rizikami v oblasti BOZP (aj keď v oveľa menšej miere), ako sú systémy na kontrolu obsahu alebo tempa práce, monitorovanie výkonu pracovníkov a nositeľné zariadenia a roboty, ktoré môžu interagovať s pracovníkmi. Tieto trendy v používaní sa nemuseli v prieskume ESENER 2019 plne zachytiť vzhľadom na rýchly prechod na prácu z domu a diaľkové monitorovanie zamestnancov od pandémie COVID-19 v roku 2020.

V roku 2019 však len približne štvrtina spoločností diskutovala o vplyve takýchto technológií na BOZP na pracovisku.

Politické usmernenie

Riadenie BOZP musí jednoznačne držať krok s trendmi digitalizácie vzhľadom na pravdepodobné riziká pre pracovné prostredie. Je to relevantné aj vzhľadom na výrazný prechod na prácu z domu a zavádzanie nových obchodných modelov. Je zrejmé, že služby, usmernenia a inšpekcie v oblasti BOZP môžu zohrávať úlohu pri upozorňovaní podnikov na ich povinnosti zabezpečiť bezpečné pracovné prostredie.

Viacrozmerná analýza tiež ukázala, že zastúpenie zamestnancov (zástupcovia pre bezpečnosť a ochranu zdravia pri práci) zohráva úlohu v diskusii o možných vplyvoch digitálnych technológií. Preto aj priame zapojenie zamestnancov môže byť dobrým riešením na riadenie vznikajúcich digitálnych rizík.

Dodržiavanie právnych povinností v oblasti BOZP môže byť pre niektoré organizácie náročné; zložitosť pravidiel BOZP sa považovala za hlavnú prekážku pri plnení povinností v oblasti BOZP pre približne 40 % podnikov, ale medzi jednotlivými krajinami existujú výrazné rozdiely.

Zjednodušenie pravidiel BOZP nemusí byť možné, ak sa tým zníži možnosť účinne kontrolovať všetky riziká v pracovnom prostredí. Preto sú potrebné riešenia na podporu inštitúcií pri plnení ich povinností, najmä mikroorganizácií a malých organizácií. Okrem iného by to mohlo zahŕňať online postupy hodnotenia rizík, usmernenia, poradenstvo v oblasti BOZP a linky pomoci.

Politické usmernenie

Metódy na uľahčenie riadenia BOZP by sa mali považovať za kľúčové pri zvyšovaní dodržiavania predpisov, najmä v prípade mikropodnikov a malých podnikov, napríklad online metódy, ktoré používateľom umožňujú vyplniť hodnotenia rizík a podľa potreby ich aktualizovať, ako napríklad [OiRA](#) (interaktívne hodnotenie rizík online).

**Európska agentúra pre bezpečnosť
a ochranu zdravia pri práci (EU-OSHA)**

prispieva k tomu, aby sa Európa stala bezpečnejším, zdravším a produktívnejším miestom na prácu. Agentúra skúma, vytvára a šíri spoľahlivé, vyvážené a nestranné informácie o bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci a organizuje celoeurópske kampane na zvyšovanie informovanosti. Európska únia ju zriadila v roku 1994 a sídli v Bilbau (Španielsko). Agentúra umožňuje spoluprácu zástupcov Európskej komisie, vlád členských štátov, organizácií zamestnávateľov a zamestnancov, ako aj popredných odborníkov vo všetkých členských štátoch v EÚ a mimo nej.

**Európska agentúra pre bezpečnosť
a ochranu zdravia pri práci**

Santiago de Compostela 12, 5. poschodie
48003 Bilbao, Španielsko
E-mail: information@osha.europa.eu
<http://osha.europa.eu>